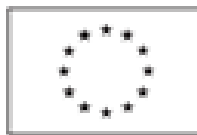

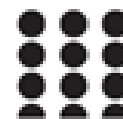

MINISTERSTVO
ŠKOLSTVA, VEDY,
VÝSKUMU A ŠPORTU
SLOVENSKEJ REPUBLIKY

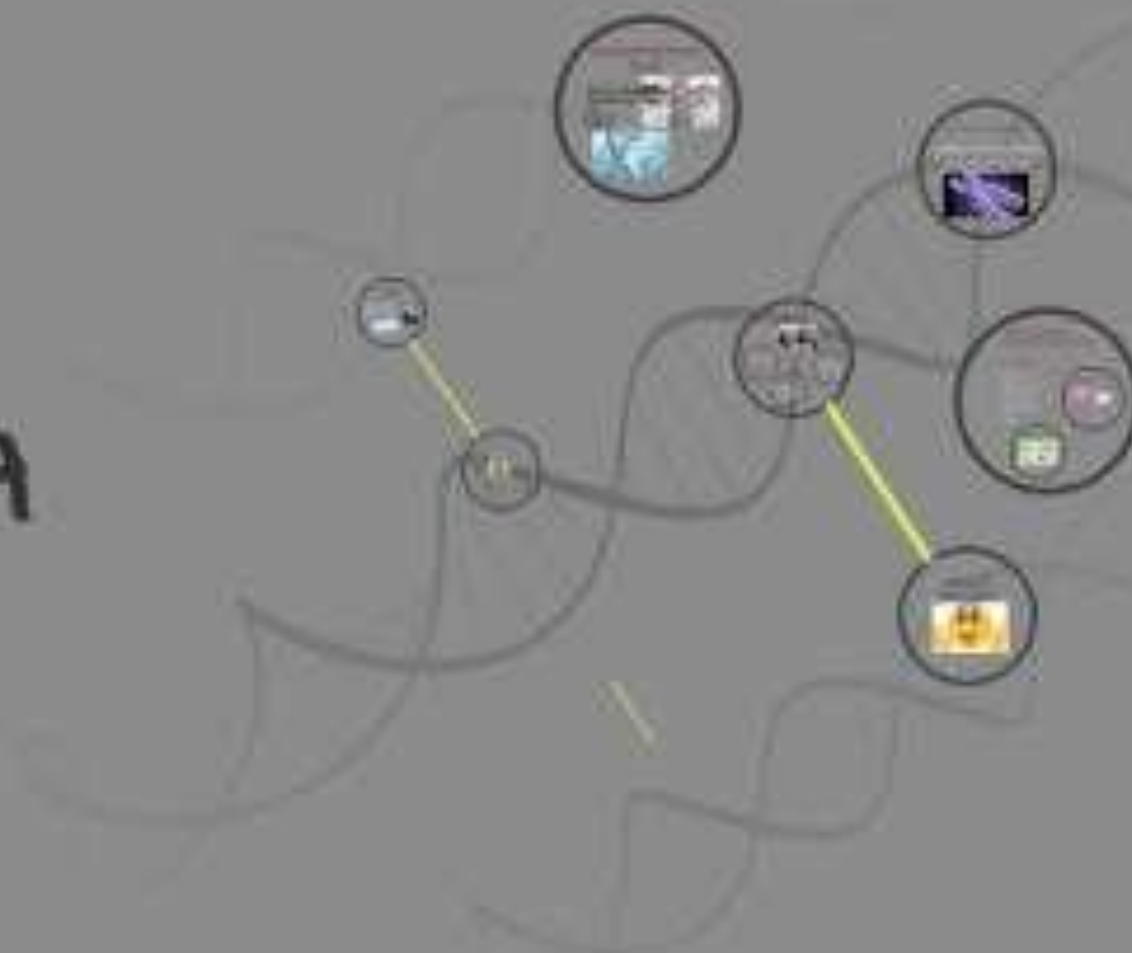
EURÓPSKA ÚNIA

Európsky sociálny fond
Európsky fond regionálneho rozvoja

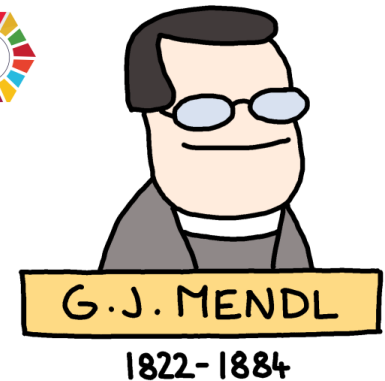

OPERAČNÝ PROGRAM
ĽUDSKÉ ZDROJE

GENETIKA

Tento projekt sa realizuje vďaka podpore z Európskeho sociálneho fondu a Európskeho fondu regionálneho rozvoja v rámci Operačného programu Ľudské zdroje

Johan Gregor Mendel

- Žil v kláštore v Brne
- Sledoval ľahko pozorovateľné dedičné znaky
- Skúmal hrach siaty
- Sformuloval Mendelove pravidlá dedičnosti

semeno		květ	lusk		stonek	
tvar	dělohy	barva	tvar	barva	umístění	velikost
šedý & kulatý	žluté	bílá	plný	žlutý	lusky a květy podél stonku	dlouhý
bílý & svrasklý	zelené	fialová	příškrčený	zelený	koncové lusky, vrcholový květ	krátký
1	2	3	4	5	6	7

Veda o dedičnosti a premenlivosti

Dedičnosť- - prenos morfológických a fyziologických znakov
- schopnosť živých organizmov odovzdávať vlohy pre vytváranie znakov z rodičov na potomkov

Premenlivosť- tvarovú a funkčnú rozmanitosť živých organizmov a ich schopnosť reagovať na rôzne podmienky prostredia odlišným spôsobom

Telové bunky- 46 chromozómov – diploidný počet – $2n$ (v pároch)- homologické chromozómy

Nepohlavné chromozómy- autozómy

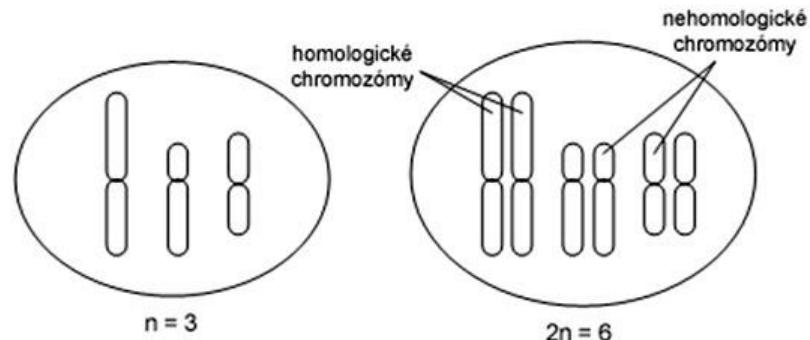
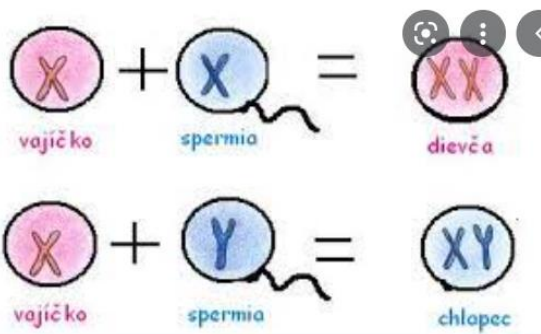
Pohlavné bunky:

Po meióze- 23 chromozómov

Haploidná počet chromozomov- n

Pohlavné chromozómy- gonozómy

Cicavci:

Vtáky:

XY- samica

XX- samec

Včely, osy:

XX- samica

X- samec

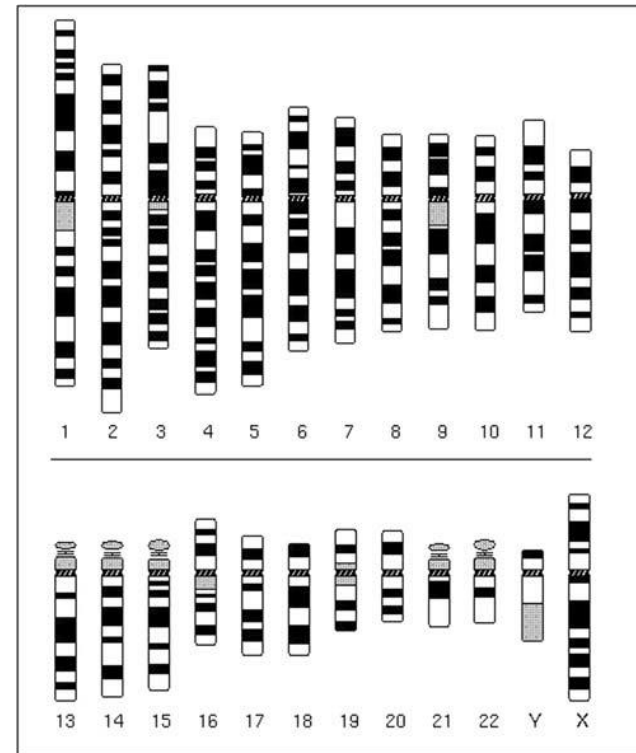
Karyotyp

- Súbor všetkých chromozómov jadra bunky, obsahujúci celú genetickú informáciu
- 23 párov

Idiogram

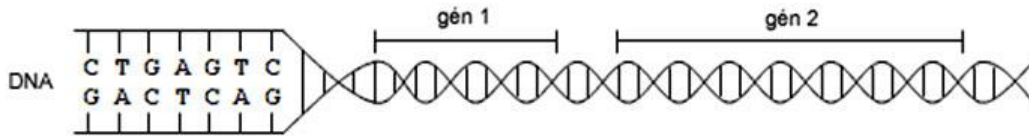
- Schematické znázornenie karyotypu

Základné pojmy

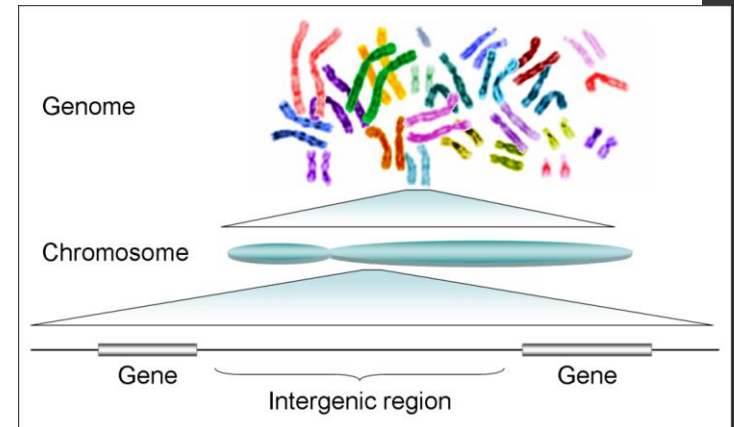
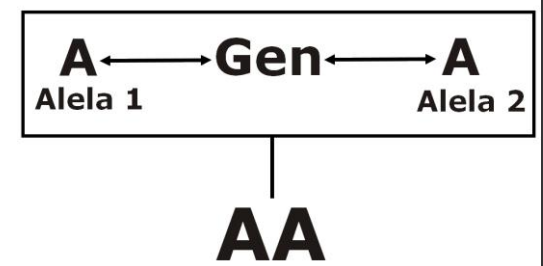
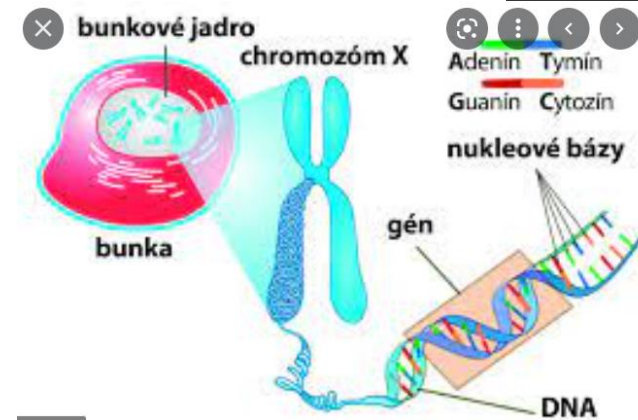
- **Gén** - základná jednotka dedičnosti
  - časť, úsek molekuly DNA, ktorá je zodpovedná, za vytvorenie určitého znaku

Alela - konkrétna forma génu (viem aký znak z toho bude)

Genóm- súbor génov jednej bunky

Genotyp- súbor všetkých génov organizmu

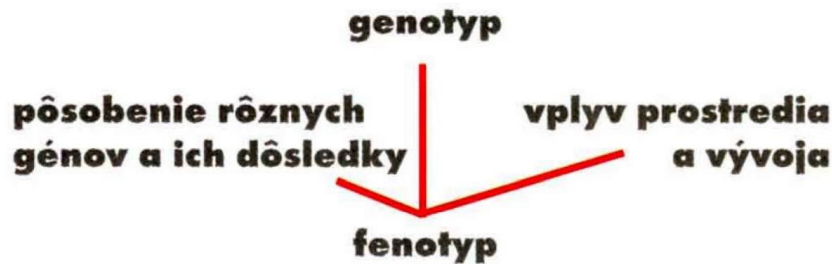

Genotyp-

- súbor všetkých génov organizmu

Fenotyp

- vonkajší vzhľad jedinca, ktorý je výsledkom spolupôsobenia genotypu a prostredia

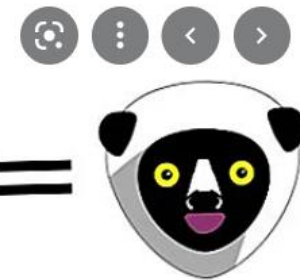
Genotype

+

Environment

=

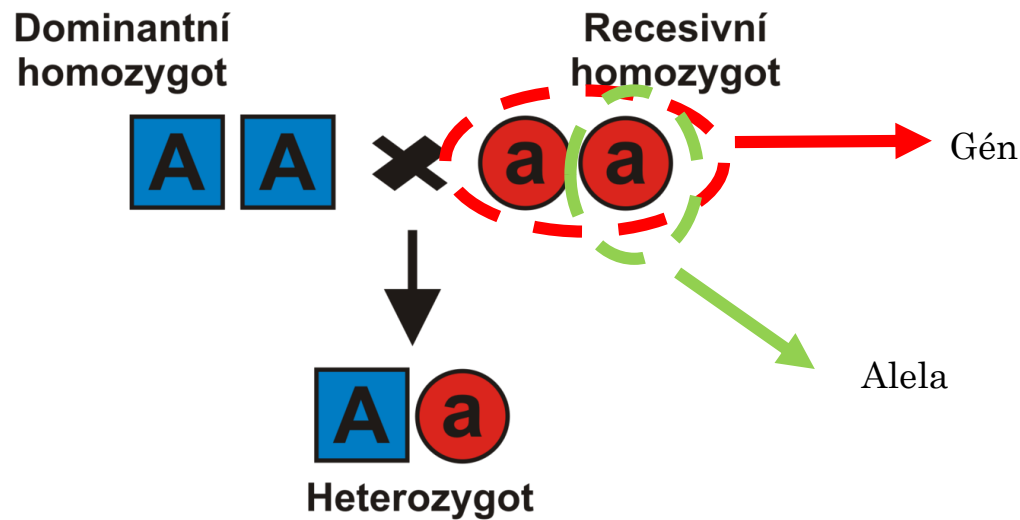

Phenotype

Autozómová dedičnosť

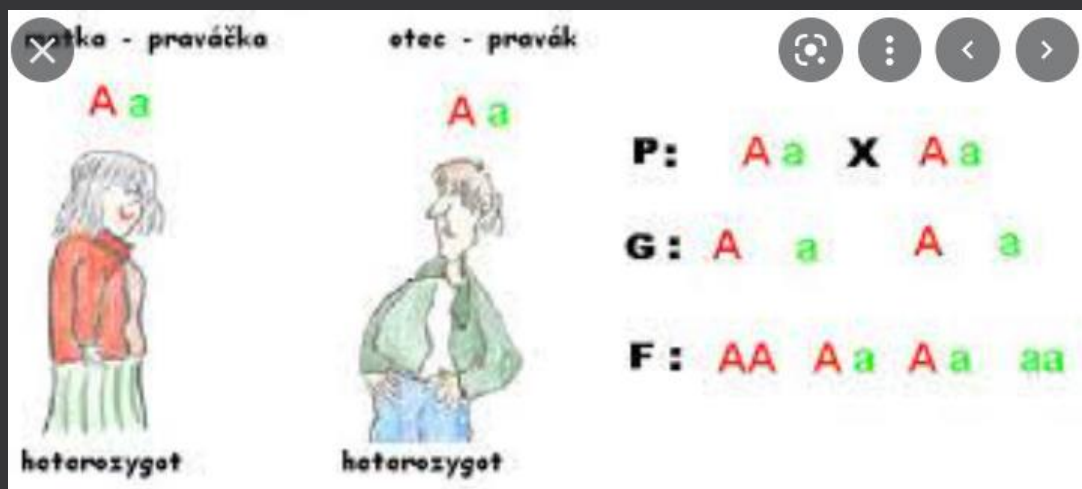
- Viazaná na **autozómy**- všetky chromozómy okrem pohlavných
- **Dominantná** alela- veľké písmeno „A“
- **Recesívna** alela- malé písmeno „a“

Pre zápis kríženia sa využívajú dohodnuté symboly a pravidlá:

- P** - rodičovská - parentálna generácia,
- F** - generácia potomkov- filiálna generácia. Využíva sa písanie indexu ak ide o prvú, druhú až filiálnu generáciu,
- G** - pohlavné bunky - gaméty,
- x** - symbol kríženia,
- A** - veľké písmeno pre dominantnú alelu,
- a** - malé písmeno pre alelu recesívnu,
- Aa** - v heterozygotnom stave sa vždy píše dominantná alela ako prvá.

Monohybridizmus s úplnou dominanciou

Dominantná alela je úplne dominantná a prejaví sa vždy !

Ak máme gén Aa pričom :

A-červená farba

a-biela farba

Výsledok bude Aa= červený kvet !!!

P × P	 ♀ FF	×	 ♂ ff
gaméty	F		f
F1	 Ff		

1. Mendelov zákon uniformity a reciprocitu
Križenci F1 generácie, získané hybridizáciou (križením) dvoch homozygotných rodičov, sú genotypovo aj fenotypovo rovnakí – uniformní. Genotypová aj fenotypová zhoda nie je ovplyvnená smerom križenia (reciprocita).

Monohybridizmus s neúplnou dominanciou

- Iný názov aj intermediarita – 50:50

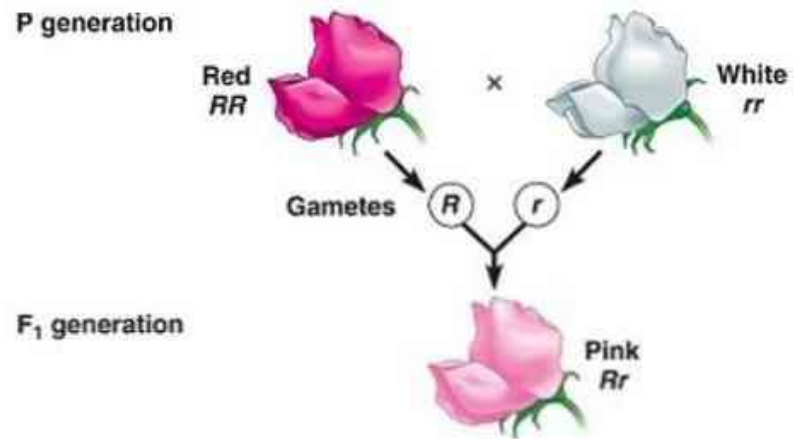
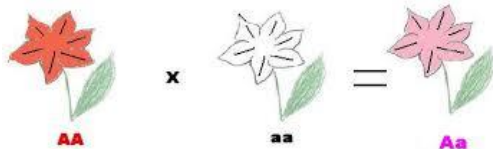
Ak sa stretnú dominantná a recesívna alela tak vznikne ich stred!

Ak máme gén Aa pričom :

A-červená farba

a-biela farba

Výsledok bude Aa= ružový kvet!!!

4. Pri rajčiakoch je červená farba plodu (R = anglicky red) dominantná oproti žltej (r). Uveďte genotypy a fenotypy potomstva, ktoré vzniklo krížením:

- a) $RR \times RR$
- b) $RR \times Rr$
- c) $RR \times rr$
- d) $Rr \times Rr$
- e) $Rr \times rr$
- f) $rr \times rr$

3. Urobte schému kríženia a odvodte fenotypový a genotypový štiepny pomer v F_2 generácii po krížení hrachu siateho, keď ako rodičovská bola použitá línia s hladkým semenom (EE) a druhá línia so zvráskaveným semenom (ee).

Dihybridizmus

P × P	 ×
	♀SSYY ♂ssyy
gaméty	SY sy
F1	 SsYy

• Sledujeme 2 kvalitatívne znaky (farba, veľkosť, tvar,...)

• AA-žltá farba semien hrachu
semien

aa- zelená farba

• BB- hladké semená hrachu

bb zvráskavené s. hrachu

• Aké alely budú mať jedincovia s nasledovným genotypom ?

• **AABB**

aabb

AaBB

AaBb

AB

ab

AB
aB

AB
Ab
aB
ab

Príklad: Vypočítajte prvú filiálnu aj druhú filiálnu generáciu ak parentálnu generáciu tvorili : dominantný homozygot v oboch znakoch a recesívny homozygot v oboch znakoch.

- Pomoc: druhú filiálnu generáciu získame krížením jedincov prvej filiálnej generácie.

P: *AABB* x *aabb*
 G: *AB* *ab*
 F₁: *AaBb* x *AaBb*

F₂:

G F ₁ : ♂	<i>AB</i>	<i>Ab</i>	<i>aB</i>	<i>Ab</i>
♀				
<i>AB</i>	<i>AABB</i>	<i>AABb</i>	<i>AaBB</i>	<i>AaBb</i>
<i>Ab</i>	<i>AABb</i>	<i>AAbb</i>	<i>AaBb</i>	<i>Aabb</i>
<i>aB</i>	<i>AaBB</i>	<i>AaBb</i>	<i>aaBB</i>	<i>AaBb</i>
<i>ab</i>	<i>AaBb</i>	<i>Aabb</i>	<i>aaBb</i>	<i>aabb</i>

heterozygotné typy homozygotné typy

GŠP: 1 *AABB* : 4*AaBb* : 2*AaBB* : 2*AABb* : 2 *AaBb*: 2*Aabb* : 2*aaBb* : 1*aabb* : 1*AAbb* : 1*aaBB*
 FŠP: 9:3:3:1

Trihybridné kríženie

Príklad:

Čierne zafarbenie kvetných pliev jačmeňa je podmienené génom **B-**, žlté **bb**. Dvojradososť v prípade jačmeňa podmieňuje gén **D-** a šesťradosť konštitúcia **dd**. Gén **N-** podmieňuje ovisnutý klas, konštitúcia **nn** vzpriamený klas.

Priebeh kríženia jačmeňa so žltými plevami, dvojradosým a ovisnutým klasom s čiernoplevnatým, šesťradovým a vzpriameným klasom sa môže znázorniť takto:

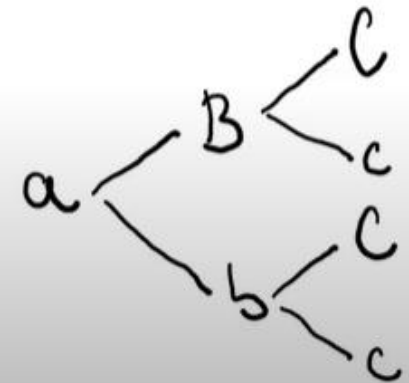
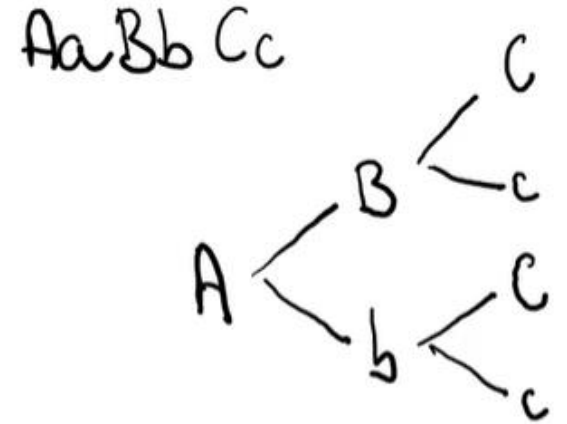
P	<i>bbDDNN</i>	x	<i>BBddnn</i>
	žlté plevy		čierne plevy
	dvojradosý klas		šesťradový klas
	ovisnutý klas		vzpriamený klas

G	<i>b D N</i>	<i>B d n</i>
----------	--------------	--------------

F₁	<i>BbDdNn</i> – čierne plevy, dvojradosý ovisnutý klas
----------------------	--

F₁ je trojnásobný heterozygot, ktorý bude tvoriť 8 druhov gamét:

<i>B D N</i>	<i>B d N</i>	<i>b D N</i>	<i>b d N</i>
<i>B D n</i>	<i>B d n</i>	<i>b D n</i>	<i>b d n</i>

KODOMINANCIA- krvná skupina AB

- obidve alely správajú ako dominantné
- Obidve alely sa prejavia
- $I^A = I^B$ -----Kodominancia
- $I^A, I^B > i$

Alely:
 I^A
 I^B
 i

krvná skupina	genotyp	alely
A	dominantný homozygot	$I^A I^A$
	heterozygot	$I^A i$
B	dominantný homozygot	$I^B I^B$
	heterozygot	$I^B i$
AB	heterozygot	$I^A I^B$
O	recesivny homozygot	ii

Príklady k počítaniu krvných skupín

- 2. Ktoré krvné skupiny môžu zdediť- ktoré nemôžu zdediť- deti otca so skupinou A a matky so skupinou 0?
  - 5. Obidvaja rodičia majú heterozygotne krvnú skupinu A. Aká je pravdepodobnosť, že ich prvorodené dieťa (syn) zdedí krvnú skupinu A? A aká je táto pravdepodobnosť, ak prvorodeným potomkom bude dcéra ?
  - 8. Matka má krvnú skupinu 0 a jej dieťa skupinu B. Matka označuje za otca muža, ktorý má skupinu A. Môže byť tento muž skutočne otcom jej dieťaťa ?
19. S akou pravdepodobnosťou môžu mať rodičia s krvnou skupinou A dieťa s krvnou skupinou 0?
Urobte genetický zápis!

Gonozómová dedičnosť

Dedičnosť a pohlavie

- Gonozómy- pohlavné chromozómy- X, Y
- Dedia sa všetky znaky viazané na pohlavné chromozómy

FARBA OČÍ U DROZOFILY

Príklad: Červenooké sfarbenie očí u *Drosophila melanogaster* je podmienené dominantným génom **W**, biele sfarbenie jeho recesívnou alelou **w**. Gén je lokalizovaný na X-chromozóme. Schéma kríženia červenookej samičky s bielookým samčekom vyzerá nasledovne:

P × P	 × 	♀ WW	♂ wY
gaméty	W	w	Y
F1	 	♀ Ww	♂ WY

♀ \ ♂	W	Y
W	 ♀ WW	 ♂ WY
w	 ♀ Ww	 ♂ wY

[Príklady z genetiky.pdf](#)
str. 45

X- viazaná dedičnosť u človeka

- **hemofília** (dedičná porucha zrážania krvi)
- **daltonizmus** (farbosleposť).

Príklad: Zdravá matka, ktorá je **prenášačka** hemofílie, si vzala zdravého muža. Aká je pravdepodobnosť, že ich deti (synovia a dcéry) budú postihnuté hemofíliou? (Hemofília je recesívne dedičné ochorenie viazané na X-chromozóm.)

$X^H X^h$ - matka (prenášačka)

$X^H Y$ - otec (zdravý)

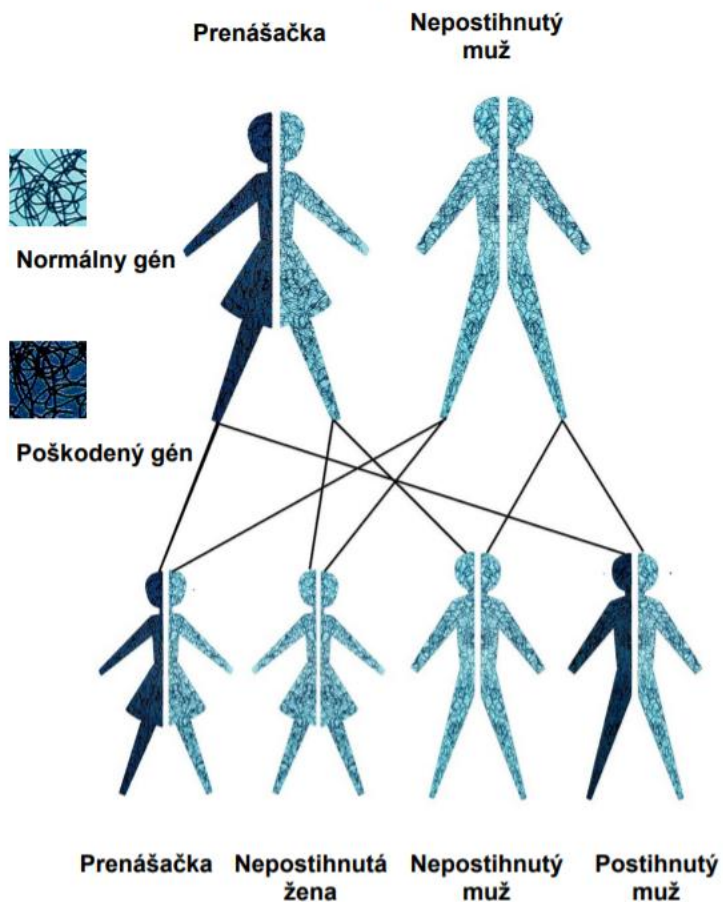
P × P		$\text{♀ } X^H X^h \times \text{♂ } X^H Y$	
gaméty		X^H X^h	X^H Y
$\text{♀} \backslash \text{♂}$		X^H	Y
X^H		$\text{♀ } X^H X^H$	$\text{♂ } X^H Y$
X^h		$\text{♀ } X^H X^h$	$\text{♂ } X^h Y$

Odpoveď:

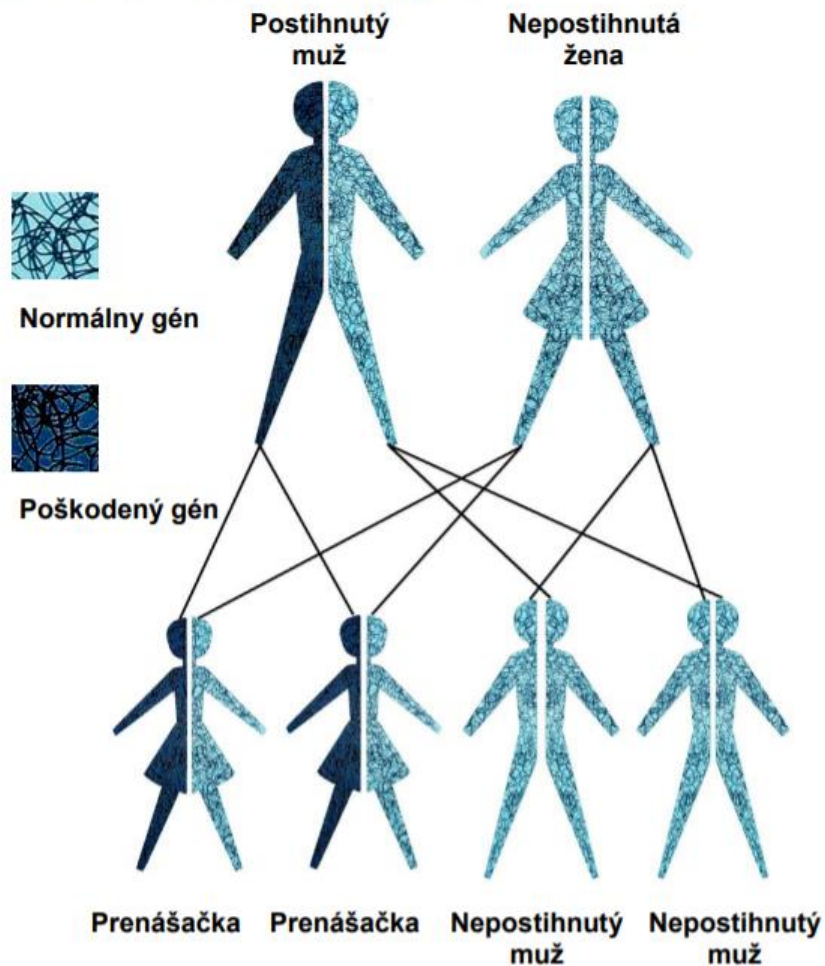
- Dcéry: všetky zdravé (ale 50% prenášačiek- $X^H X^h$)
- Synovia: 50% synov ($X^h Y$) bude trpieť hemofíliou

Ako sú dedené X-viazané recesívne choroby?

Obr. 3: Ako sú choroby viazané na X chromozóm prenášané cez ženy - prenášačky

Obrázok 4: Ako sú choroby viazané na X chromozóm prenášané cez postihnutého muža

Holandrická dedičnosť

- Gény sú lokalizované v nehomologickej časti chromozómu Y
- Vyskytujú sa len u mužov, nemôžu sa prenášať na ženy.

Príklad: Gén pre ochlpenie ušného boltca (hypertrichóza) v populácií mužov v Indii je lokalizovaný na Y chromozóme. Dominantná alela O podmieňuje ochlpenie ušného boltca. Napíšte schému kríženia ženy s mužom, ktorý má toto ochlpenie

$$\begin{array}{l}
 \mathbf{P:} \quad \quad \quad \text{XX} \quad \times \quad \text{XY}^O \\
 \\
 \mathbf{Gp:} \quad \quad \quad \text{X, X} \quad ; \quad \text{X, Y}^O \\
 \\
 \mathbf{F_1:} \quad \quad \quad \text{XX} \quad ; \quad \text{XY}^O
 \end{array}$$

Štiepny pomer fenotypov: 1:1

https://www.wikiskripta.eu/w/Y-v%C3%A1zan%C3%A1_d%C4%9Bdi%C4%8Dnost

Chromozómové aberácie

- Odchýlky od normálneho počtu chromozómov

Autozómov:

Downov syndróm – trizómia 21. chromozómu

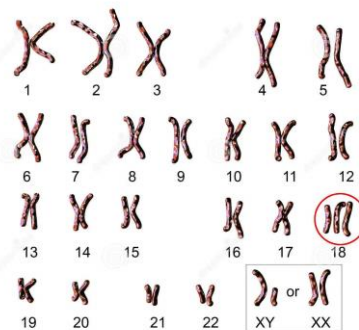
- Mentálna retardácia, typický vzhľad, vrodené vady srdca, ...

Edwardsov syndróm- trizómia 18. chromozómu-

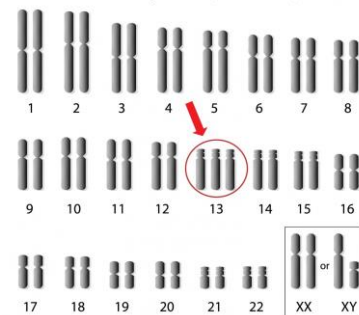
- Vrodené vady srdca, poškodenie obličiek, slepo ukončený pažerák, deformované prsty, ...

Patauov syndróm- trizómia 13. chromozómu

- Malá hlavička, rásštepy pier, malé oči (prípadne chýbajú), poruchy srdca, viacero prstov, opičia čiara na dlani

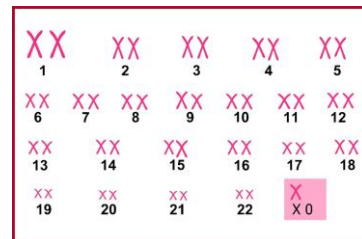
Patauův syndrom (trizómie 13)

- Gonozómov:

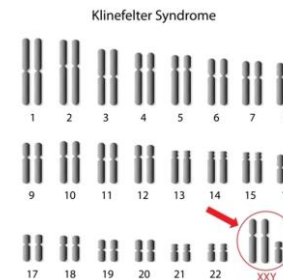
Turnerov syndróm- monozómia chromozómu X

- Postihuje dievčatá, pomalší rast, poruchy zraku a sluchu, cukrovka, poruchy srdca, vaječníky bez vajíčok, bez menštruácie, nerastú prsia,...

Klinefelterov syndróm- nadpočetný ch. X u mužov – XXY

- Neplodnosť, narušený intelekt, vysoký vzrast, dlhé končatiny, menej ochlpenia, rast prs,...

Syndróm „superženy“- trichómia chromozómu X (XXX)

- Nemá výrazný klinický obraz- poruchy učenia, neskoršia menštruácia, časté potraty,...

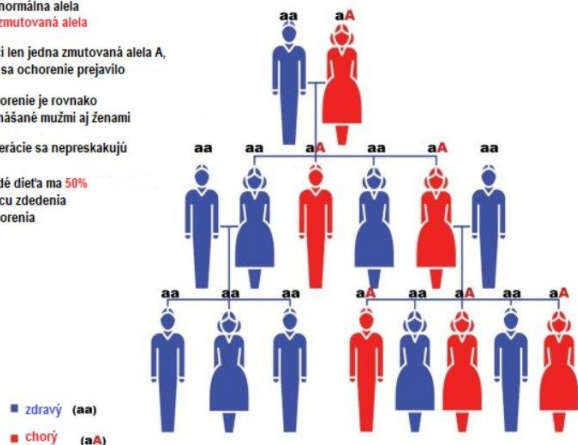
Syndróm „supermuža“- dva a viac chromozómov Y (XYY)

- Bezpríznakový, vyšší vzrast, poruchy učenia,...

RODOKMENE- Genealogická analýza

- **a**: normálna alela
- **A**: zmutovaná alela
- stačí len jedna zmutovaná alela A, aby sa ochorenie prejavilo
- ochorenie je rovnako prenášané mužmi aj ženami
- generácie sa nepreskakujú
- každé dieťa ma 50% šancu zdedenia ochorenia

<https://huntington.sk/o-huntingtonovej-chorobe/dedicnost-a-huntingtonova-choroba/>

<https://www.youtube.com/watch?v=T2-W3auJbps> 4:42

<https://www.youtube.com/watch?v=LGZgofUsp4s> - počítanie

How DNA works

The defining moment for DNA was the discovery of its structure in 1953. Main functions of DNA, the genetic material that forms chromosomes in a cell nucleus:

Human cell nucleus

Contains 46 chromosomes

Chromosome

When unraveled it consists of double-stranded DNA

DNA

Held together by four chemicals called bases:

A: Adenine   **T:** Thymine
C: Cytosine   **G:** Guanine

Sections of DNA form genes; these contain instructions for making the proteins needed for the body to grow and maintain itself

Where one strand has "A", the other must have "T"; where one has "C", the other must have "G"

Cell splits

When cell splits to make two cells, strands of DNA come apart

Spare bases

Spare bases

Double helix form

Spare free-floating bases form within the cell are added to the open strands to turn each strand into a full double helix again

© 2007 MCT

Source: Illustrated Guide to the Human Body
Graphic: Elsebeth Nielsen, Morten Lyhne

Použitá literatúra

- <https://biopedia.sk/genetika/genetika-ako-vedna-disciplina>
- <http://www.iam.fmph.uniba.sk/web/genetika/stranky/andrea/mendelzakon.html>
- <https://biopedia.sk/genetika/zakladne-geneticke-pojmy>